

SZERKESZTŐ
SZOKOLY VIKTOR,
(Dohányutca I. szám.)

Megjelenik minden csütörtökön, sokféle képpel ellátva.
Előfizetési ár: Egész évre 6 frt; félévre 3 frt; negyedévre 1.50 kr.
Előfizethető minden postahiva által és könyvtárunknál.
Hirdetések díja: 1 hasábos petit sor 7 uj kr.

KIADÓ TULAJDONOS
az „ATHENAEUM,”
(Barátoktere 7. szám.)

ELŐFIZETÉSI FELHÍVÁS

„HAZÁNK S KÜLFÖLD”

című, számos illusztrációval s pompás színes-nyomású műlapokkal megjelenő,
és a

„HETI POSTA”

című illusztrált politikai hetilapokra.

A „HAZÁNK S KÜLFÖLD” 1870. évi egész éves előfizetési (habár csak évnegyedenként fizetnének elő) a csomagolási 30 kr beküldése után ingyen részesülnek 1870-re szóló nagy színes műlapunkban, mely az ideincik alakjára nézve párja lesz s

„Bem tábornok jutalma”

címmel szabadságharcunk egyik legmeghatóbb jelenetét ábrázolja.

A „HAZÁNK S A KÜLFÖLD” ELŐFIZETÉSI FELTÉTELEI:

Egész évre 6 frt. — Jan.—jun. félévre 3 frt. — Jan.—márc. évnegyedre frt 50 kr.;
(Az új jutalomkép csomagolására 30 krajcár.)

A „HETI POSTA” előfizetési feltételei:

Egész évre, (januártól dec.) 4 ft. Félévre (jan.—jun. 2 ft. Évnegyedre (jan.—márc.) 1 ft.

Szokoly Viktor,
felelős szerk.

Kiadó-tulajdonos az „Athenaeum-társulat.”
(Barátok-tere 7. szám.)

Cikkek: „A bűnhődés.“ Beszély. (Vége). — „Haza felé“ (Eredeti levelezés.) *Xántus Jánostól.* — „Egy kanzasi rabszolga-felszabadító kalandjai Missouriban.“ Közli: *Kisvárdai Géza.* — „Vándorlásaim Észak-Amerikában.“ *Rosty Páltól.* (Vége) — „Börtön krónika.“ (Első közlemény.) *Hajdú Lajostól.* (Folyt. köv.) — „Egy hét története“ *Vadnay Károlytól.* „Ujdonságok“

Képek: „A bűnhődés“ című beszélyhez. — Hongkong. (Xántus leveléhez). — Hongkongi szédán. (Xántus leveléhez). — Dr. Doy és fia kihallgatása. (Az „Egy kanzasi rabszolga-felszabadító“ című cikkhez). — Dr. Doy és fia a vasbörtönben. (Az „Egy kanzasi rabszolga-felszabadító c. cikkhez.”)

Irodalom és zenészet.

— (Ifj. Csáthy Károly bizományában, Debrecenben megjelent.)

1. „*Adalékok a magyar protestáns iskolák autonómiájának történetéhez.*“ Irta Révész Imre. Ára 80 kr.

2. „*Dalok és elbeszélések a népek.*“ Irta Hortobágyi. Ára 50 kr.

3. „*Francia chrestomathia,*“ iskolai és magán-használatra, szótárral és jegyzetekkel. Szerkesztette Nagy Sándor. Ára 1 frt 40 kr.

Szerkesztői üzenetek.

— *Macesden:* N. L.-nak. Az adatokat köszönjük. Az óhajtott kép megküldésére nézve intézkedtünk a kiadó-hivatallal.

— *Aradra:* P. N.-nak. Hy tisztán helyi érdekű tárgy inkább volna valamelyik aradi lapba való.

— *Karcagra:* L. L.-nak. Átszolgáltattuk az illető helyre.

— *Kalocsán:* R. A. I.-nak. Elfogadjuk.

— „Farsangi dalom.“ — „Az életből.“ — „Összesel“ és „Erdő-szelen“ e. versek nálunk nem fognak megjelenni.

— *K-Ujzállásra:* H. L. urnak. Három ízben kaptunk a kérdéses dologról „közleményt.“ Mi arra céloztunk, ha netán még folytatása volna.

Ujdonságok.

(*Olvasóinkhoz.*) A nyomdai zavarok okozták, hogy mult számunk annak idejében el nem készülhetett és a rendes megjelenési időre csak a borítékot küldhettük el, a lapot pedig magát szombaton adhattuk postára. Most már annak idejében és teljes számot kapnak t. előfizetőink, s mindent elkövetünk, hogy átfolyton tartó nyomdai zavarok dacára is a „Hazánk s Külföld“ a kellő időben, teljes tartalommal jelenhessék meg.

* (*Adakozás.*) Poszert János ur Debrecenből ujjolag 15 frt 52 krt küldött szerkesztőségünkhöz a honvéd-menház részére. Ez azon 71 frtnyi adósság egyik behajtott része, melyet Poszert kereskedő ur, mint hitelező, a kegyeletes céla felajánlott, mint multkor említettük. Hiszszük, hogy a többi késlekedő is sietni fog e nemes céla leróni tartozását. (Az összegből postai bérré 20 kr. levonatván, marad 15 frt 32 kr.)

* (*A képviselőház*) elhatározta, hogy Rákóczy János képviselőt az ellene támasztott válthamisítási vád folytán kiadja Pest város fenyejtő törvényszékének; valamint Miletis Szvetozárt is a közválló kérelmére, a „Zastava“ című lapjába irt cikkért, mely miatt sajtóvétségi keresetet indítnak ellene. Ellenben Berzenzey Lászlót, kit kétnejü-

ségi kísérlet miatt akartak bepörölni, a panasz nem lévén alapos, nem engedi meg a ház, hogy törvény elé idézzék.

* (*Az országos dalár-egyesület*) vasárnap értekezletet tartott az idén megtartandó országos dalárünnepély tárgyában. Az ünnepély, mint már irtuk, Budapesten lesz aug. 18—21 napjain. Az ünnepély elnökeül gr. Széchenyi Imrét választották, s a program megállapítására, valamint a szükséges intézkedések megtételére bizottságokat választottak. Elhatározták továbbá, hogy Pest, Buda és Ó-Buda hatóságait a dalárok elszállásolása ügyében fölkéri.

* (*Batthyány hamvai.*) Ugy látszik, nem volt való a hír, hogy üdvözült Batthyány Lajos hamvai nincsenek többé a pesti ferenciek templomában, mert Pest város közelebbi gyűlésén felolvasták özv. gr. Batthyány Lajosnénak a polgármesterhez intézett levelét, melyben a grófné belegyezését adja, hogy boldogult férje hamvai a nyilvános sírboltba helyeztessenek átál a ferenciektől, de azon föltétel mellett, hogy a város fiával, Elemérrel, tegye magát érintkezésbe a kivétel részletét meghatározására nézve.

* (*Hymen.*) Miskovszky Viktor tanár, buzgó régész és lapunk szorgalmas munkatársa, e hó 8-án vezette Bártfán utárhoz Henszmann Amália kisasszonyt.

HAZÁNK S A KÜLFÖLD.

Ismeretterjesztő, szépirodalmi és társaséleti illusztrált hetilap.

8. szám.

Pest, 1870. Febr. 24.

VI. évfolyam.

A bűnhődés.

— Beszély. —

(Vége.)

Midőn Borsa másnap szobrászi műhelyébe érkezett, agyag-gyurmát vett elé s alig került belé két óra, elkészíté a himző leányka dombormivű areképét, kinek gyöngédségét és búskomorságát oly tisztán, oly kifejezésteljesen adta vissza, hogy midőn mestere, David meglátta a domborművet,

vés tevékenységet tanusított, hogy a nagy mester műhelyéből mint valami mételyes juhnak kellett távoznia. Az atyai tűzhelyhez ismét beköszöntött a nyomor, egész télen át nem volt fájuk s az öreg betegem feküdt. Sőt egy este már kenyerük is hiányzott, miként egykor a szomszédnőknél, s

„A bűnhődés“ című beszélyhez.

egészen el lön ragadtatva. Borsának ez volt David műhelyében utolsó mesterműve. Bár szorgalmas volt eddig, e naptól kezdve tevéktelenné s hanyagga vált. Mestere intései, atyja e miatti fájdalma s barátjai unszolására dacára ezentül oly ke-

nyomorukra senki sem gondolt volna, hahogy a hála és irgalom anygala a fiatal leányka alakjában egy hideg éjjel meg nem nyitja vala esendesen ajtajukat s el nem hozza áldoztatát „testvéreinek a szegénységben.”

Most már nem voltak többé adósak egymásnak, sem a fiatal leány, sem a szobrász, halogy ki-egyenlítésnek lehet tekinteni, midőn többet kapunk, mint adunk; mert a leánya szolgálata sokkal nagyobb volt annál, mit ő nyert. A fiatal embernek tehetsége, egészsége és ereje volt; míg neki, a szegénynek, nincs egyebe gyöngesége- és szegénységénél. Az öreg asszony is beteg volt, s így Mártha, a szép leányka, máris kettőjükért dolgozott. Borsa János gyávasága négyükért kényszerítette dolgozni, mert ő — nem hallgatva eszére, hanem csak szívére — kezét nyújtá a fiatal szobrásznak s titkon összekelt vele. Mártha a következő tavasz végén fiúskát szült. Az anya ragyogott az örömtől, az apa elkomorult. Az anya sejtette, hogy gyermeke elomorban kinese, vigasza lesz. Mártha mind fáradhatlanabbul dolgozott, Borsa János pedig mindinkább nekiadta magát a semmittevésnek.

A nyár végén azon ürügy alatt, hogy ismét neki-fog a munkának, egy reggel Rómába utazott s atyja és új családjá számára annyit sem hagyott hátra, hogy abból csak egy hétig is élhessenek. Irt Génuból, irt Firenzéből s Rómából is irt, miután ott megtelepedett. Ez volt minden; a szegény fiatal anya többé nem hallott felőle. Hetek, hónapok, évek folytak le a nélkül, hogy hírt vettek volna róla. Hol volt, élt-e még vagy meghalt? senki sem tudta!

Ó azonban Rómában a nagy-világ zajos mulat-ságnai közt élt. Egy télre Firenzébe ment s ott egy herceg — kinek nem volt egyéb dolga — a virá-gok városában divatha hozta őt. Nápolyban is diadalt aratott. Ezután Münchenbe, Berlinbe, Drezdába, Bécsbe, Szent-Pétervárra és Londonba utazott s végre oly hírnévvél jött vissza Párisba, hogy itt David látogatta meg őt először. Elutazása óta hét vagy nyolc év mulhatott el.

Egy este, midőn hazajött, inasa azt mondá, hogy egy hét vagy nyolc éves fiúskát vezető fiatal asszony több ízben tudakozódott utána. Borsa önkénytelenül összerázódott. Vajjon mult-ját egészen elfeledé? Ha figyelmes vizsgáló szem-léli vala őt e pillanatban, a mint szemöleit össze-húzá, zavarba jött volna borzongásának oka miatt. Ó valóban feledett mindent! Megindulását szé-gyen és félelem okozta. Eltiltotta, hogy a fiatal nőt eléje ereszszék. Egy napon, midőn hazulról távozni akart, az utca egyik sarokkőven ülve megpillantotta Márhát és kis fiát. Rögtön vissza-fordult s bezárta maga mögött az ajtót. Már tiz-szer is irt neki, s mily levelet! Nem voltak ezek panaszok- vagy szemrehányásokkal, hanem a leg-

tisztább gyöngédséggel telve, melyekből a legben-sőbb szerelem, a legnagyobb lemondás sugárzott ki. Borsa nem válaszolt rájuk. Elmult egy év, s azután nejeéről nem hallott többé. Vajjon élt vagy meghalt-e? ő nem tudta, s valljuk meg szögye-nére: ő nem is törődött ezzel. Az élet folyama magával ragadta őt, s e közben fia anyjának még nevét is elfeledte!

Az erre való visszaemlékezés hajtotta a vért arcába s ez hullajtotta ki kezéből a pisztolyt, midőn életének véget akart vetni. Most már nem úgy reszketett, mint akkor, midőn Mártha látogatását jelentették neki; hanem miként a gyilkosnak kell tanui előtt reszketnie! Keserves könyeket hullat-tott s bevallotta, hogy isten őt a vakáság által nem büntette meg eléggé; aztán folytatta, hogy hátra-levő napjait bünhődésben tölti el. Már másnap — egyik tanítványa által vezetve — elindult Márhát keresni, ki lakását három-négyszer változtatta, s azóta alkalmasint vidékre költözött. Borsa a bel-ügyminiszter s a rendőrfőnök útján is tudakozó-dott róla, hanem eredménytelenül.

Két év folyt le ily eredménytelen fáradozások közt. Egy napon, midőn hazajött, úgy érzé, mintha isten meggyőződven valódi bünbánatáról, kinjainak véget akarna vetni. Káprázat fogta el, mint a felfedezőt találmánya előtt. Mint északi-fény tünt föl előtte azon lehetőség, hogy az anyát s gyermekét még föltaálhatja. Előszólította segéd-jét s agyag-gyurmát hozatott magának. Segédjét csaknem kacagás fogta el, midőn értésére esett, hogy Borsa szoborművön akar dolgozni; de bámu-lat lepte meg, midőn látta, hogy a szobrász az anyagot ép oly ügyesen kezeli, mint azelőtt. Borsa egy hónapig dolgozott, a nélkül, hogy tudott volna róla valaki. Ha kocogtak ajtaján, művét azonnal elleplezte s hálófülkéjébe rejtette.

Egy hó mulva régi tanítványai egyikét — kiben legjobban bizhatott — magához hívatta s megmu-tatta neki azon szobrot, melyet szíve szemei segit-ségével készített; ez Mártha mellszobra volt. Midőn tanítványa meglátta a szobrot, elsodálkozásában fölkiáltott, s Borsa azt hívé, hogy eltéveszté célját.

— Mit gondolsz e műről? — kérde tanítvá-nyától.

— Azt hiszem, mester, hogy ön szebbet ennél soha sem készített.

— Ez a hited? — viszonzá Borsa, életapogatva a fiatal ember kezét s azt göresösen megszorítva.

— A mint igaz, hogy ön tanított engem a szob-rászatra, e státua önnek legremekebb műve.

A szobor csakugyan csodás hatást keltett, nem-csak azon rendkívüli nehézségek miatt, melyekkel

a vak embernek küzdenie kellett, hanem egyszerűen annak rendkívüli szépsége miatt is. Csak ugy önzöltek a csodálók s elterjesztették a tény hírét, mely regényes költeménynek tetszett volna, ha hogy a műterem mindegyik látogatója nem erősíthette volna, hogy abban a vak művészt ép oly csinosan dolgozva találta, mint valami látót. A műkiállításon aratott hatása miatt e szoborért Borsa a becsületrend keresztjével díszített föl, s a művészetek minisztere megvette azt a nemzeti gyűjtemény számára. Borsa azonban csak oly föltétellel engedte át, hogy legyen neki szabad róla apró másolatokat készítenie. Nemsokára az'án Páris minden műkirakatában lehetett látni egy fiatal nőt ábrázoló szobrocskát, melynek arca oly megható szelidséget, oly mély búskomorságot fejezett ki, hogy a közvélemény e művet a „Resignatio“ névvel ruházta föl.

Egy napon különös kalandot beszéltek el Borsának. Bizonyos szegényesen, de tisztán öltözött s fiának látszó fiatal ember által vezetett asszony fölsikoltott s ájultan rogyott össze, midőn egy képűs kirakatában a „Resignatio“-nak nevezett szobrot megpillantotta. Az aramenők odasiettek s az asszonyt a közellevő gyógyszerárba vitték. Ugyanekkor hallották, hogy az őt hazavívő kocsihoz a fiatal ember így szólt: „Szent Jakab-utca, 142-ik szám.“

A szobrász erre előhozatta kocsiját és segédje kíséretében a Sz. Jakab-utca 142-ik számú házába hajtotta. A kapustól megtudta, hogy a fiával lakó nő neve Martin; fiával az ötödik emeleten, padlás-szobában lakott; azt is mondá a kapus, hogy ezek becsületes, szorgalmas és udvarias emberek, kik azonban nagy szegénységben élnek. Hová valók? senki sem tudja; itt hat hónap óta laknak s a bért pontosan megfizetik.

Borsa csak ennyit tudott meg. Gyorsan ment föl az ötödik emeletre, mintha csak látott volna. Szíve hatalmasan dobogott, midőn a padlásszoba ajtaján kopogott. Gyengéd, bár eléggé férfias hang mondá: „Szabad!“

— Martin asszony? — kérde a szobrász belépvé.

— Anyám nincs itt! — viszonzá a szobában levő fiatal ember.

— Te vagy az? — kiáltott fel Borsa; de csakhamar hozzátette: — ön Martin asszony fia?

— Mindenesetre! — válaszolá a fiatal ember csodálkozva. Vak volt a szegény atya s mégis, midőn szólni hallá a fiatal embert, azonnal megismerte őt, s alakját oly világosan látta, hogy sejtelve után képes lett volna annak arcképét épen ugy elkészíteni, miként elkészíté az anyját.

— Az ön anyját Márthának hívják? — kérde reszkető hangon, mert félt, hogy hamis álmat álmodott.

— Igen! — mond a fiatal ember, mind jobban meglepetve.

— Ez esetben bevárom anyját; haladéktalanul beszélnem kell vele. — Ezzel Borsa azt mondá segédjének, hogy távozhatik s miatta egészen nyugton lehet. A segéd eltávozott, a fiatal ember pedig megfogta a vak kezét s székhöz vezeté, hogy leüljön. Borsa egész testében reszketett, midőn fia keze őt megérinté; oly hevesen szorítá meg e kezét, hogy a fiatal ember is reszketni kezdett, a nélkül, hogy e különös megrázkódás okát tudná.

— S az ön atya? — kérde a szobrász gyorsan;

— vajjon Mártha . . az ön anyja beszél-e róla?

— Ritkán! — viszonzá az ifju szomoruan; — már neve is bűt okoz neki.

— S tudja ön ezen bűt okát?

— Igen! — felelt ez szigorú hangon és röviden, úgy hogy Borsa nem látta tanácsosnak tovább kérdezősködni.

Néhány pillanatig némán ültek szemben; végre a szobrász szakította meg a csendet.

— Mivel foglalkozik ön? — kérde.

— Én szobrász vagyok! — válaszolt az ifju.

Borsa szeméből két hála-könyesepp hullott alá.

— Hogy hívják?

— Jánosnak, — viszonzá az ifju, ki az idegen minden kérdésére érdeklődéssel hallgatott, habár nem tudta: mire előzhatnak azok.

A szobrász szíve örömtől repesett, midőn megtudta, hogy fiát Mártha az ő nevére nevezte s az ő pályájára szánta. Talán arca is hasonlított az övéhez, s tehetsége is olyan, mint az övé. Az őt körülvevő éjben derengő láthatárt, mosolygó jövőt pillantott meg; egész ezutáni élete Márthának és fiának volt szentelve, addigi bűnei vezekléseül. Vajjon egy gazdag, nyugodt és boldog lét nem gyógyíthatná-e be az általa ütött sebeket?!

Az anya hazajött; a még fiatal, de már aggnak látszó férjében nem ismerte föl azonnal férjét. Midőn ráismert, a rémület hangján kiáltott fel. Azon tizenhét évi szenvedés és bűt, mit átélt, együtt állott előtte, midőn rápillantott. Borsa zivszakgató hangon kiáltá: „Mártha, jó Márthám, szeretett Márthám!“ A nő azonban, ki megütődést olvasott fia arcáról, egyszerűen s látszólagos megindulás nélkül mondá, Borsára mutatva:

— Az a te atyád!

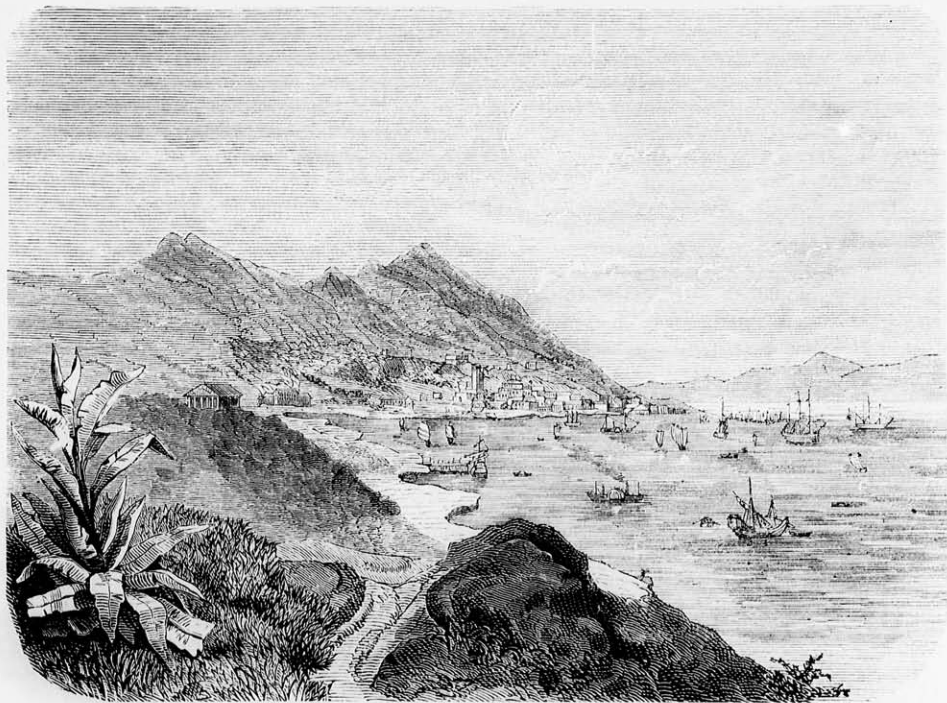
Midőn a szobrász ezen szavakat hallá, könnyes szemekkel tárta ki karjait, hogy elfogadja fia csókját. Hanem csak az üres léget ölelte meg.

Az ifju, mint márvány, halványan, összefont karokkal — mintha atyja tárt karjai ellen tiltakoznék — harag nélkül szemlélte a szobrászt, de oly hidegen, hogy ez lehetett volna Borsára nézve a legnagyobb büntetés, ha hogy láthatja fia vonásait.

Azon könyvek, melyek e pillanatban a szobrász szemeiből hullottak, a szégyen és bánat könyvei valának. Mártha elővette hímzését s az ablakhoz ült, mintha legkisebb kedve sem volna fia atyjával beszédet folytatni. Borsa János zokogva beszélt el egész szerencsétlenségét, mióta a megadás föltámadt szívében. Mártha nem felelt. Vá-

Több hó folyt el, mely alatt valahányszor ajánlatát ismételte, Mártha válasza mindig ez volt: „Soha!“ Remélte, hogy az idő megtöri dacosságát; de ez hiú remény volt. Barátai is fölléptek közbenjáróként, hogy rábírák nejét a hozzá költözésre és férje ápolására. Hiábavaló volt minden fáradozás; Mártha elhatározása mellett maradt.

Borsa János élete ez időtől fogva kínos volt. Fia, mint valami idegent, „Borsa urnak“ nevezte őt. Hagyta, hogy atyja megfogja kezét, de ő nem nyújtotta a magáét; minden kérdésre hidegen válaszolt s minden gyöngédséget megvetéssel foga-

Hong-Kong. (Xántus leveléhez.)

zolta előttük az őt tápláló reményt, midőn megtett mindent szegény neje föltalálására. Mártha hallgatott. Zokogva mondott érte köszönetet, hogy fiát az ő keresztnevével ruházta fel s az ő pályájára szánta. Mártha nem látszott őt hallani. Most térdre roskadt s szívszakgató hangon kérte a szegény varrónőt, hogy tekintse vagyonát a magáénak. Mártha ez izben csak egyetlen szóval válaszolt: „Soha!“

Ez mennykőesapás volt Borsára nézve. Megsemmisülve zuhant a padlatra. Midőn felemelkedt: homloka barázdás, haja szürke volt.

dott. Ez volt Borsa büntetése; szigorú, kegyetlen, de igazságos és megérdemelt büntetés. Húsz évig élt ily nyomás alatt; isten megnyújtani látszott életét, hogy bűnhődését meghosszabbítsa. Az anyja s fia kérelhetlen maradt. Mellette mentek hosszú életűjükon, a nélkül azonban, hogy a gátakat elhárították volna.

Az ifju Martin híre — így hívták őt, mert anyja a Borsa nevet még csak hallani sem akarta — napról-napra terjedt s nem sokára azt tartották, hogy Borsánál magasbra emelkedett, miként azelőtt David Pradier fölét. S az atya nem láthatta

fia mesterműveit; ez öröm tiltva volt számára, miként zárva fiának szíve az ő szeretete előtt. De mégis jól esett fülének, ha fiát dicsérni hallotta.

Egy napon, midőn kérte fiát, hogy vegye föl törvényes nevét s fogadja el vagyonát, ez azt hidegen utasította vissza, miként anyja. Ez halálos döfés volt számára.

Nem sokára ezután láztól reszketve fektették ágyába s az anya és fia — kik váltakozva ápolák — napról-napra gyöngülni látták őt. Három hó múlva, midőn az orvos este elhagyta őt, közlé a fiuval, hogy atyja nem fogja a reggelt megérni.

E pillanatban, azonban csak e pillanatban olvadt le az anya és fia szívéből a jégkéreg. Azon, habár igazságos, de borzasztó büntetésre gondoltak, melyvel súlyossá tévék életét, s azért legelőbb utolsó pillanatait óhajták enyhíteni.

Az utolsó órában Mártha kibékülése jeléül kezet nyújtá. A fiu első ízben okozott atyjának vég nélküli örömet: „atyjának“ nevezve őt s megígérte, hogy jövőben nevét is fogja viselni.

A szobrász meghalt, ajkain a hála és büszkeség mosolyával.

Néhány nap múlva aztán felnyitották végrendeletét. Arra vonakodása dacára is kérte Mártát, hogy fogadja el vagyonát.

Mártha ezt felolvasni hallván, mitsém válaszolt, hanem később Borsa egész vagyonát Páris kórházainak ajándékozta. Azonban a szobrász végrendeletének utolsó pontját mégis végrehajtotta.

Borsa arra kérte ebben nejét, hogy helyeztesse sírjára azon szobrot, melyet ő halála előtt félével készített, s melyet ő a „Bünhődés angyalának“ nevezett, azt óhajtván, hogy azon büntetés, mely egész életén át fölötte lebegett, halála után is sírján legyen.

Midőn Mártha félrevonta a szobrot takaró lepelt, zokogva borult térdeire, mert a „Bünhődés angyalának“ vonásaiban fia arcára ismert, melyet a szobrász soha sem látott.

„H a z a f e l é !“

II.

Macao, (Kína), nov. 25. 1869.

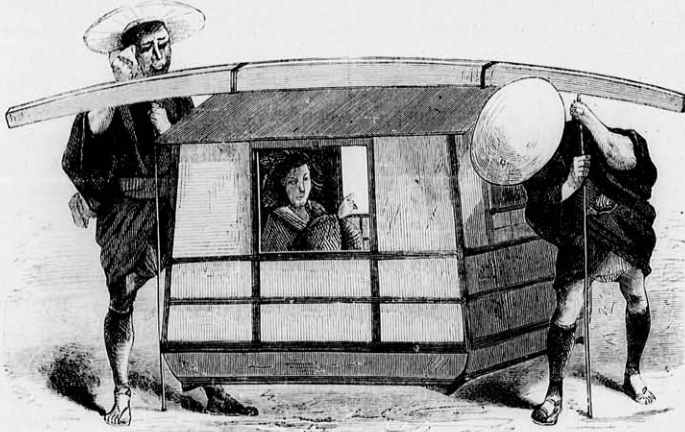
Folyó hó 15-kén szerencsésen megérkezett kis gőzösünk, oly tetemes szenvedések után Hong-Kongba, hol éppen minden valószínűség „felfordult“

helyzetben volt. A népszerű edinburghi herceg ugyan is, hajójával éppen ez alkalommal volt a városban, s minden üzlet és forgalom megakadt; hangverseny, séta, zene, bál, dílettánszínház, lóverseny, re-

gatta s számos más minden foglalkoztatta a közönség fejét, s a városnak valóban ünnepélyes kinézése volt. A város szinte tele volt lobogókkal, s a kikötőben az egész hadi és kereskedelmi hajóraj lobogó-diszben. A fő partraszállásnál egy óriási

diadalkaput lehetett szemlélni, melyen valamenyi Hong-Kongban konzulok által képviselt hatalom lobogója és címere volt látható, igen szépen rendezve és készítve. Láttam ottan Ausztria lobogóját is, s a kétéfejű sast „Austria“ aláírásával.*)

Hong-Kongba érkeztem után másodnapra elutazott a herceg, igen nagy pompa és díszelgés kíséretében. A polgári és katonai hatóságok kísérték, s két ezred volt felállítva zenekarral. Mikor királyi gondolatjába lépett,

Hongkongi szédán. (Xántus leveléhez.)

az éljenzés kezdődött meg, s minden várda, s a

*) Közbevehetőleg legyen mondva, itten még nincsen más konzul, mint *császári ausztriai konzul*, közös konzulunk még eddig nem érkezett.

kikötőben volt 27 (minden nemzetbeli) hadi hajó 21 ágyulóvéssel tisztelkedett. Az egész város ágyufüstbe lett burkolva tüstént, látni semmit sem lehetett, csak ágyutűz villogott a füst közt, s az ember alatt a föld rengett, oly nagyszerű volt a tüzelés. A mint aztán elindult hajóján, a hajóhad közt haladt ki a kikötőből, hol ismét újra kezdte a tüzelést minden hajó, s a legénység az árbockeresztéken állt, a midőn a királyi fregatte előtte lassan tovagözölt.

Egy óra mulva a városban már nyoma sem látszott mindannak, a mi 10 napig s épen imént történt, sőt a diadalkapu is lebontatott minden ideiglenes jelvényeivel, s a város üzlet-arcában állott ismét.

Hong-Kongról kevés embernek van fogalma, ki még ottan nem volt. Épen olyan az, mint valamely nagy európai város, 2 és 3 emeletes palotákkal, melyek legalább is olyanok, mint pesti újabkori épületeink. A városban vízvezeték és légszesz létezik csaknem alakítása óta, melyek igen nagy mérvben vétetnek igénybe nemcsak a kereskedőség, de a kínai lakosok által is, sőt mondhatnám, mindkettő általános használatban van minden házban. Európai — a katonaság kivételével — alig van mindössze 1000, azonban az itten horgonyzó európai hajók személyzete legalább még egyszer annyira tehető, s a kínai lakosok száma 80,000, beleszámítva a két átellenben levő falucsakát is. A város szigetén fekszik, s egy meredek (3000 láb magas) hegy oldalába építve, úgy hogy fölfelé terjeszkedhetik csak, s e végett a járás-kelés úgy, mint az építkezés, igen sok bajjal jár és nagyon költséges. Kocsit nem igen lehet használni, de egyáltalán mindenki sedánban jár, melyek kényelmesek, és meglehetősen olcsók. Egy ily sedán nem egyéb, mint tetővel ellátott karszék nádból, két convergáló ruddal oldalán, melyet elől-hátul egy-egy coolie (kuli) vállára emel s terhével meglehetősen gyorsan halad, akár egész naphosszat is. Az ide mellékelt rajz elég fogalmat adhat a sedánról.

A kikötő minden irányban magas hegyektől van környezve, s minden szél ellen tökéletesen biztos horgonytere, kivéve ha a Typhon a kikötőt körülsöpri, mely eset ugyan csak kétszer történt még, de akkor roppant kár és emberélet esett áldozatul. Az utolsó 1865-ben volt, mikor 47 hajó elsüllyedt, s közel 3000 ember veszett el; s ugyanakkor Kantonban 35 ezer lélek fuladt a Young-folyóba.

Az angol kormánynak minden hadi ereje itten van összpontosítva, melylyel Kínában és Japán-

ban rendelkezhetik. Itten van fő katonai és tengerészeti parancsnoksága, roppant arzenálok, hadi-hajók, tüzérség, utászkar, s a háboru minden más kellekei. Rendes katonasága van itten jelenleg 6000, e mellett közel 2000 seikh, rendőr, Indiából, s egy pár zászlóalj hindu katona.

A kivitel és bevétel egyformán igen nagy, s míg a nagykereskedés európaiak kezében, vagy legalább ellenörködése mellett van: az egész kiskereskedés és közvetlen üzlet a belfölddel egészen a kínaiak kezében van, kik ellenében sem a parseek, sem pedig európaiak e téren nem boldogulhatnak; a kínaiak még a nagykereskedésben is évről-évre nagyobb tért nyernek, s már annyira vitték, hogy arról is komolyan beszélnek, miként Londonban és Hamburgban saját ügynökeiket állítják fel, s így magukat egészen emancipálják az európaiak kezeiből.

Hong-Kong, mint minden más nagy kereskedelmi város, felette kevés élvezetet nyújt nem-kereskedőknek. Mindenki egész nap ir, könyveit vizsgálja, szerződéseket köt stb., s ha az embernek jó ajánló-levele van, rendszeren meghívják ebédre, s ezzel köteleességét az illető — úgy hiszi, hogy leröfta vendége irányában. Az ebéd üzlet után este 7½ órakor van, hol mindenki frakkban, fekete mellény és fekete nadrágban, fehér nyakendővel s fehér keztyűsen váratik megjelenni, azaz tökéletesen bál ruhában. Az ebéd formszerűen és feszes; ebéd után feszes zongorázás, ének, stb., s 11 órakor a társaság szétmegy.

Átlátja mindenki, mily örült intézkedés ilyesmi egy koloniális kereskedelmi városban, hol a hőmérő még hozzá 30—33° Reaumur szokott lenni; s így semmi sem természetesebb, mint hogy az utazók a lehető legnagyobb kinzásnak tekintenek ily vendégszeretetet, nem igen törekednek utána, s így az ugyis sovány és minden élvezetnélküli társasági életből minél kevesebbet látnak; és ha elfoglalva valamivel nincsenek, halálra unják magukat, különösen este, s várva várják a gőzöst, hogy tovamenekülhessenek.

En magam sem mulattam kelleténél tovább Hong-Kongban, de mihelyt lehetett, felültem a „White cloud“ gőzösré, s ide jöttem Macao-ba, hol üzlet kevesebb van, s számos az egyén, kinek semmi dolga sincs, s kiknek segélyével a vidéki rendelkezhetik.

Hong-Kongból Macao-ba részint szigetek közt, részint a Young-folyó egy mellék-ágán megy az ember, igen kényelmes amerikai gőzösn, s az utazás csak néhány óráig tart. A gőzös egyike azon számos gőzösöknek, melyek egy itteni ame-

rikai társulat sajátjai, s melyekkel ezen társaság már egész Kínát és Japánt keresztül-kasul hálózta, s roppant jövedelmet húz utánuk. Csak néhány év előtt is nagyon veszedelmes volt az utazás Macaóba, mert a gőzös többször megtámadtatott tengeri rablók által s kiraboltatott; azonban jelenleg már ily esetek nem fordulnak elő, mert maga a kínai kormány is számos égyunaszáddal rendelkezik, s folytonosan üldözés alatt vannak a tengeri rablók. Így mi is megérkeztünk, minden baj nélkül Macaóba.

Macaó 1556-ban alapított a portugáliak által, mint kereskedelmi raktár; az akkori kínai császár átengedett e célra egy félsziget legvégső nyelvént mintegy 7 a. m. hosszú, és 2—4 a. m. széles tért. Egész 1850-ig béke volt a kereskedők és kínai hatóságok közt mindig, ekkor azonban Amaral nevű portugáli kormányzó egy kínai temetőt feltörtett országutnak, a kínaiak ellenzése dacára, s ezért orozva meggyilkoltatt. A portugáliak nem kaptak elégtételt, és háborút kezdtek, minek következtése az lett, hogy azóta Macót hódítani jognál fogva bírják, mint portugáli provinciát. Lakosainak száma mintegy 5000 portugáli, tán 200 más európai; s közel 80 ezer kínai, összesen mintegy 85 ezer, kik csaknem kivétel nélkül katolika vallást követnek, s így ezen missió alkalmasint egész Kelet-Ázsiában legtöbb sikerrel dolgozott.

Az egész coloniában egy zászlóalj portugáli katonaság van, s 210 tüzér, azontul 400 rendőr; ezen csekély katonai erő nemesak hogy imponál a kínaiaknak, de a coloniában levő három erődöt, kikötő-üteget, várdákat, fogházakat őrséggel látja el, s a városban oly példás rendet tart, melyet bármely európai városban is feltűnőnek lehetne mondani.

A város fekvése valóban meglepően szép; 3 pompás hegy között több halmokon terül el, a tenger és Young-folyó közt; s a hegyek mindegyikén egy-egy hatalmas várdá, míg a halmok tetejére templomok, kolostorok s más feltűnő középületek helyezték. Az ugynevezett Praya grande, a város

tengerre néző homlókzata, a mely egyáltalán szép épületekkel van megrakva; a legmagasabb köztük a kormányzó lakása, ki jelenleg egy admirális, s igen kedvelt és vendégszerető egyéniség.

Leginkább meglepi az idegent a rendkívüli tisztaság, mely e városban minden irányban feltűnő; én részemről bizton elmondhatom, hogy életemben soha sem voltam tisztább városban; minden úgy néz ki, mintha mindennap surolnak és mosdatnák, s alig lehet látni egy szalmaszálát. Az utcák mind asphalttal öntvék ki, kényelmes járdákkal ellátvák, s a világítás szintén igen jó. Ehhez még egy pár kényelmes hotel, sedán és gondola bőségben, s körülbelül minden megvan, mi egy utast kielégíthet.

Azelőtt Macaó igen gazdag volt, mert egyetlen kereskedelmi közvetítő pont Kínában; jelenleg azonban, mióta az élelmes angolok Hong-Kongot állították ellenébe, Macaó mindinkább hanyatlak, s néhány év múlva épen semmi jelentékenysége sem lesz. Hong-Kong fekvése sokkal előnyösebb, az angolok szemesebb kereskedők, s összehasonlíthatlanul több eszközökkel rendelkeznek, mint a kis szegény Portugál.

A *beriteli* cikkek jelenleg gyapot- és posztókelmek, rizs, olcsó szerszámok, tükrök, kofék, gelatin, elefántcsont, sandál- és ébenfa s e félék. A *kiviteli* cikkek: cassia, ánis és nyers selyem, mely cikkek épen Macaó közelében természetnek igen nagy mérvben. Jelenleg a cassia 22 és fél dolláron két itten per picul (133 angol font), a cassia-olaj 133 dolláron, s az ánis-olaj 215 dolláron. A nyers selyem piculja 185 dollár. Ezenkívül tetemes fekete thea és porcellán-áru vitetik ki, úgy hogy az összes évi kivitel a múlt 5 év alatt 2000 tonna átlagra tehető. Azonban a kikötő szabad lévén, és semmiféle vámházi felügyelet sem állván, nehéz megtudni a valóságot; annyi mégis áll, hogy a kínai különféle kikötőkbe szállított áru és termény legalább négyszer annyi *évenként*, mint az Európába szállított és felvett 2000 tonna.

Xántus János.

(Folytatása következik).

Egy kansasi rabszolgafelszabadító kalandjai Missouriban.

(Dr. Doy János után.)

III.

(A börtönben. A ürvényház. Vas-börtön. Szenvedések. Lázadás.)

Dr. Doyt és társait egy, mindenféle gonosztevékkel zsufolt nagy épületbe csukták be; bebörtönöztetették azonban sem méltatlankodásoktól, sem erőszakoskodásoktól nem menté meg őket.

Egészen estig folytonosan özönlött hozzájuk a lakosság, gyűlöletét és haragját tanusítani. Bárha a mult nap dele óta mítsem ettek, még sem kaptak semmi táplálékot sem, s csak kevés vizet nyújtottak nekik.

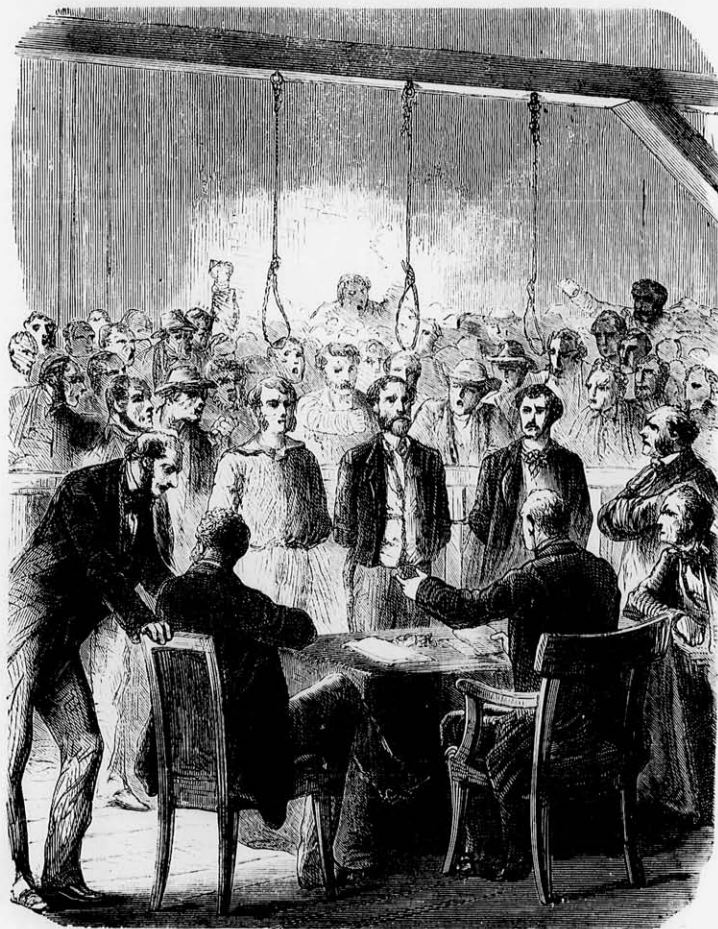
Másnap reggel kikutatták a foglyokat, elvették

minden irományukat s pénzüket, azután elvezették az átelleni vendéglőbe reggelizni, onnan pedig a törvényszékre, utjokban folyton szidalmak- és fenyegetésekben részesítetvén a néptömeg által, mely még ruháikat is rongyokká tépte.

„Egy tágas terembe vezettek minket — úgy mond dr. Doy — mely telve volt nyers néppel, Weston demokráciájával. Ez egy durván épített,

Látván a kötélhurkokat, Doy egyenesen a bíró elé lépett s erőszakoskodás esetében követelé annak minden amerikai polgár irányában kötelese védelmét.

— Mindent megteszek, a mit tehetek! — viszonzá a bíró, — de ön látja, hogy nincs semmi hatalmam sem.

Dr. Doy és fia kihallgatásai. (Az „Egy kanzasi rabszolgá felszabadító” című cikkhez.)

még be nem vakolt nagy szoba volt, melynek mestergeren-lájáról, éppen fejük fölött, három új kötélhurok függött le. . . Ezen durva és vad alakok reánk füg gesztett egészen cöfél el: ezen fejük fölött függő és nagyon is érthető jelentőséggel bíró kötélhurok s az iszonyu káromkölások és vad fenyegetések, melyektől visszhangzott a terem számunkra egyáltalán nem lehettek vigasztalók.

— Gondoltam! — viszonzá a doktor, vissza- lépve helyére.

A bűnvizsgálat megkezdődött. Doy mindenké- előtt védő ügyvédet kért; mivel azonban pénzt elvették s így csak köszönettel fizethetett volna, ily honoráriumért egyetlen ügyvéd sem akart dolgozni. A bíró erre vizsgálni kezdé, hogy vajjon Clough miféle szerepet játszott ezen ügyben s

miután a doktor kinyilatkoztatta, hogy ez a legény pusztán csak kocsiskodott, azonnal szabadon bocsátották. Clough néhány nap mulva visszatért Lawrenceba, s ott általa tudták meg a doktor elfogatását.

Azonban a doktorral és fiával nem bántak ily könnyeden, mert az elsőt mindenütt úgy ismerték, mint a rabszolgaság heves ellenségét. Azért miután néhány tanu kihallgattatták s miután megengedték a foglyoknak, hogy egy tiltakozást irhasanak alá azon szigor ellen, melylyel velük bántak, a bíró elrendelé, hogy vigyék át őket Plate-

állott. A falazat, a padlat s a mennyezet mind vaslemezekkel volt beborítva s az egész helyiségben nem volt egyéb nyílás, mint a szintén vasból készült ajtó alján egy hat négyszög hüvelyknyi lyuk, melyen át az eledelt nyújtották be.

„Plate-City börtönébe 1859. jan. 28-án léptünk be, s e vaskoporsóban egészen március 24-ikeig maradtunk zárva. E fülkét egyetlen pillanatra sem volt szabad elhagynunk, míg csak menekülésiünk előtt néhány nappal a nagy esküdtszék elé nem vezetettünk. E börtönbe úgy dobtak minket, a hogy Weston népségének kezei közül kikerültünk

Dr. Doy és fia a vashörtönben. (Az „Egy kanzasi rabszolga-felszabadító“ c. cikkhez.)

City börtönébe, hol majd bevárhatják perük megkezdését.

Másnap a néptömeg mindenféle nyers bántalmazása közt, erős örség kíséretében átvitték a foglyokat Plate-Citybe, hol ismét átkutatták őket, láncokat leszedték, azután egy kis fülkébe zárták, mely vaskályha által fűtött nagy teremmel volt összekötöttesben.

Ez a fülke vasból készült nagy szekrény-féle alkotmány volt, hét láb magas és nyole láb széles és hosszú. Összes butorzata egy vas-ágyból, azon egy matrácé, egy lepedő- s egy lópokrócból

Tíz napnál tovább inni sem volt elég vizünk, annál kevésbbé mosakodásra. Az arcunkra száradt vért lepedünk s nyálunk segélyével kellett lemosnunk. Nőmnek három hét mulva történt megérkeztég fehérneműnk nem változtathattuk. Minden este nyolekor két ember jött a nagy-terembe őrt állani az éjen át, s ezenkívül időnként a börtönőr is megtekintett minket. Az első héten a rabszolgárlók — mintegy háromszázan — a börtön körül tanyáztak s ott valóságos tábornokképeztek.“

A lakosság néhány nap mulva meetinget tartott

a városban s elhatározta, hogy Doyt és fiát föl akasztja, aztán nyilvánosan elégeti, mint átkozott szerencsén-rablókat. Ezen újsággal egymásután két ember jött a foglyokhoz s tudatta, hogy huszonöt plate-city-i ember megesküdött, miként betör a börtönbe. E hirre a doktor börtöne ajtaját vaságyával eltorlaszolta, nejenek (a vizsgálatására adott biblia kiszakított lapjára) levelet írt, megismertette jelenlegi helyzetét, s aztán fölfegyverkezve azon tűzifa-dorongokkal, melyeket ajtaja lyukán a szomszéd terem foglyai nyújtottak be neki, fiával együtt várta a betörőket, elhatározva magában, hogy életét drágán adja oda. E végre az azonban nem került a dolog, mert Morton bíró lebeszélte szándékukról az összeesküdteket, agyonlövésével fenyegetve mindazt, ki a börtönbe mer tenni lábát, s törvényes úton ígérve nekik elégtételt.

IV.

(Egy hírlap hatalma. Különös párbeszéd. A doktor neje és leánya.)

Doyt tíz napja volt Plate-City börtönében, midőn a nagy közös börtönbe szabadság miatt egy irlandit vetettek, ki másnapra szabadon volt bocsátandó. A doktor ajtaja nyílásán át nemcsak láthatta ezen nagy terem belsejét, de némelykor beszélgethetett is az abban fogva levőkkel. Midőn az irlandi kissé kijózanodott, a doktor fölkerlte őt, hogy vigyen tőle egy levelet Leavenworthba Vaughan polgárhoz, kitől majd ezért jó borralvalót kap. Az irlandi másnap csakugyan kiszabadulván, kézbesíté ezen levelet.

„Erre három nap múlva, esti tizenegykor, jól föl pálinkázva a sheriff lépett börtönömbé, követve a börtönőr, Marshal követ s még egy ember által s nagyharagosan a „Lavenworth Times“ című hírlap egyik számát tartotta elém, kérdezve, vajjon az abban levő levelet csakugyan én irtam-e? Elolvastván a cikket, abban csakugyan Vaughanhoz intézett levelemre ismertem. Megjegyzém, hahogy nappal jönnek hozzám, meggyőződhetek volna róla, hogy börtönömben csakugyan minden úgy van, a hogy leírtam.

— Miért irt ön ily rágalmatokat ?

— Én a valót irtam.

— Ön nem mondhatja, hogy önnek ne adtak volna mosdani való vizet.

— De mondhatom, mert úgy van.

— Debard! — mondá a sheriff a börtönörhöz fordulva; — a fogoly azt állítja, hogy nem kapott mosdásra vizet.

— Ez szent hazugság!

— Oh! — mondám, — ön mitsem tudhat, hanem

hivja ide a fiát! (mert erre voltunk bizva.) John — folytattam, a mint belépni láttam; — mondja csak, nem kértük önt mindennap, hogy hozzon nekünk egy kis mosdani való vizet ?

— Eh, persze hogy kérték!

— S mennyi ideje, hogy nem hozott nekünk ?

— Azt nem tudom.

— Adott egy hét óta ?

— Biz' az lehet, hogy nem.

— Nos hát, sheriff ur, e pontot bebizonyított-nak láthatja, s ha folytatni akarnám, bebizonyíthatnám a többit is. Az bizonyos, hogy még innunk sem volt elég vizünk s köszönet ezen vaskályhának, melyet az ön, minden kérésünk dacára, egészen tüzesre szokott fűteni, sokszor majdnem szomjan halunk. Önök barmaikkal sem bánnak így, már pedig mi amerikai szabad polgárok lennénk, kiket hazánkból erőhatalommal raboltak el nem követvén el semmi büntényt, s csak azért tartatván fogságban, hogy kihallgattassunk.

A sheriff tartva tőle, hogy a foglyoknak új panaszra közölthetnének a lapokban, megparancsolta, hogy adjanak nekik elég vizet, de azért más börtönbe nem vitette őket. Sőt mi több, a rablók egyike, Third Jakab, ki a levélben roszhirű és ördögi lénynek volt festve, meglátogatta őket börtönükben s addig nem távozott, míg mérgét a legocosmányabb szitkozódásokban ki nem öntötte.

Febr. 18-ikán azon kiáltással jött a börtönőr fia a nagy-terembe, hogy: „Doktor Doyt! az ön neje s leánya megérkezett!“

— Lehetlen! nem hiszem; ne csaljon ön meg

— De úgy van; én láttam őket. A „Szerencsén“ vendéglőbe szálltak s ide készülnek.

— Ha így van, mondja meg ön nőmnek s leányomnak, bár szeretném őket látni, még se látogassanak meg, mert nincs rá szükségem, hogy itt siránkozzanak és jajgassanak. Inkább hozzon ön nekünk vizet.

„Negyedóra múlva nőm és idősbik leányom megjelent a börtön ajtajában, követve Plate-City csöcselékét, mely nem elégedve meg minket, férfiakat gyalázní, őket, a nőket is üldözé kiabálása és hujjáhozásával. Nőm és leányom, kik minket örökre vesztve hívének, forró könyveket hullattak, s ez idő alatt a tömeg egészen közelünkben tologván, folyton azzal fenyegetőzött, hogy a rabszolga-felszabadítók fel fognak a kaszáttni. A börtönőr határozottan vonakodék a betolakodottakat kiutasítani, bárha fiam kérde tőle, vajjon közszemlére vagyunk-e kárhoztatva, mint valami állatsereglet fenevadjai ?

„Ezután nem sokára meglátogatott Kansas fő

államügyésze, Davis, és volt kormányzója, Shannon, kik legmélyebb részvétüket fejezték ki fölöttünk s megjegyzék, hogy hazánk törvényhozása egyhangulag ezer dollárt szavazott meg védő ügyvédünk tiszteletdíjával, s hogy a kormányzó védőinkül őket jelölé ki, mire én fölhatalmaztam őket, hahogy egyáltalán itteni védőt kellene használni, hogy e tisztre Spratt bírót kérjék föl.

„Másnap nóm s leányom ismét meglátogatott, s a tömeg ismét oly garázda volt, habár nem is oly számos. A sheriff kedveseinket csak pár percig engedé nálunk időzni, de azt nem tiltotta meg, hogy a számunkra hozott fehérműt és gyertyát átadhassák, mi nagy könnyebbségünkre volt.“

(Vége következik.)

Közl: *Kisvárdai Géza.*

Vándorlásaim Észak-Amerikában.

— *Rosti Páltól.* —

(Vége.)

Tekintve a rendkívüli rossz időt, mely ezen év-szakban s e vidéken semmi javulást sem ígért, s mely a huzamos tanyázást az őserdőben közönséges európai halandóknak majdnem lehetetlenné, mindenesetre felette terhessé s kellemetlenné tette volna; tekintve azt, hogy mi az őserdők gyönyöreit s élvezetét már meglehetősen meguntuk; tekintve, hogy a vadászat s tanyázás kilátásba helyezett eredményei s tapasztalatai semmi esetre oly érdekesek s nagyszerűek nem leendének, hogy megérdemelnék magunkat elérhetőségünk miatt ily nagy sanyargatásoknak kiténni; tekintetbe véve végre s főleg, hogy azon idő, melyet ezen kirándulásra szántunk, már majdnem letelt: elhatároztuk, hogy vadászati kirándulásunkat befejezzük, Old-Mills-től elbucsuozunk s visszatérünk a civilizáltabb világba, hogy onnét mindenki saját útiterveit folytathassa.

S így tehát vadászati expeditióink, melytől oly sokat vártunk, tulajdonkép dugába dőlt. Dacára e fiasciónak, melyet mint sports man méltán sajnálhatok, nem sajnálom mint utazó az időt s fáradságot, melyet e kirándulásra, illetőleg utazásra North-Pepinig szenteltem. Viscconsin belsejével, Észak-Amerika egy felvadt vidékével ismerkedtem meg, oly szokásokkal, életmóddal s körülményekkel, melyeket könyvekből, gőzösk- s vasutakról nem tanulmányozhatni.

Csakis ily államot, mint Viscconsin — fejlődése mostani (1856.) stádiumában látva — lehet helyes fogalmunk, miként keletkeznek Amerikában új meg új államok, miként küzd a civilizáció a vadon-sággal, miként keletkeznek — mintegy földből kibújva vagy odavarázsolva — faluk, városok, ipar s kereskedés.

Visconsinnak határozottan van jövődjöje. Jövedelme főforrását a fakereskedés s a fűrészmalom-ipar képezik; a farmoskodás (mezzei gazdászat) s a marhatenyésztés nagyon hátra van még; ők azt állítják, hogy oka a legelő hiányában rejlik.

A kisebb városokban, csárdákban stb. kávé^s borzasztó rossz théat kaptunk ugyan, de tejet nem' vagy csak nagy ritkán, s ha kérdém, hogy miért nem fejenek? az volt a felelet, hogy a tehének elszaladnak, s nem akarnak megállni. Istállón tartásról, takarmány-, széna-termesztéséről persze szó sincs; a szegény állatoknak tehát messzire kell menniök, sok földet bejárniök, míg elegendő élelmet találunk, mert a legelőnek csakugyan nagy szükségben vannak. Városokban s falukban a marhát egészen szabadon eresztik, s természetes, hogy a hány van, annyifelé megy s a merre csak akar; ennek következtében nem ritkaság, hogy ily nyugati városban üres háztelkeken s az ugynevezett piacokon marhák legelnek. Este — mint állítják — a tehének maguktól hazajönnek s megfejetik magukat, de csak ha kedvük tartja. Ezen szabad marha-vándorlás s kóborlás szülte azon törvényt (minden államban), hogy mindenki köteles birtokát törvényesen meghatározott magasságu korláttal körülfogni. Sertés még legjobban tenyészik Viscconsinban, s ámbár ezek is egészen szabadon (kanász nélkül) kényük-kedvük szerint—sétálgatnak s némelykor tökéletesen elvadulnak az erdőben, mégis a *Log-housok* körül mindig van sertés, s ennek húsa némely csárdában az egyedüli eledel néhány fött burgonyával, mert a baromfi is ritka.

Mind ezen a bajon bizonyosan segíteni fog, a mint máris segített, néhány évtized mulva a népesség szaporodása, s ezt is a letelepülést egy külön-törvény (mely más új nyugati államban is létezik) hathatósan elősegíti; ez a *Præntion*, vagyis a *lefoglalási törvény*.

Minden amerikai polgárnak vagy idegennek is — ki szándékát: amerikai polgárrá lenni, irásban beadtá — joga van 1¼ dollárért (2 frt 50 kr a mi pénzünk szerint) 160 hold még nem használt s szabadon hagyott földet az állam birtokából egy évre lefoglalni; de hogy a lefoglalásnak érvénye legyen, szükséges, hogy az ujonnan lefoglalt terület

leten egy, bármily nyomorult Log-hous, vagyis kunyhó épült, s hogy abban a lefoglaló legalább egy éjjelt töltött legyen; különben használhatja is nem is, a hogy s a mire csak akarja. Az év letelte után a lefoglaló, ha fentebbi kötelességének megfelelt, s ha csakugyan szándéka van a kiszemelt területen letelepedni, 1 dollárért holóját örök áron megveheti a kormánytól; ellenben ha a próbaév lefolyta után szándékát megváltoztatta, vagy ha a talaj mineműségével s egyéb viszonyokkal nincsen megelégedve, szó nélkül otthaghatja a lefoglalt területet, mely ismét visszaesik az állam birtokába, s egy más által ismét lefoglalható. A speculatív yankeeknek ezen törvény igen nyükre van, s characterüknek igenis megfelel. A yankee nekimegy, lefoglal egy darab földet valahol egy új államban, *præmionálja*, épít rá egy nyomorult Log-housot, bekeríti úgy a hogy sövénynyel, kiirt kipusztít néhány törzsfát az őserdőből, s az év lefolyta után, mint már *kultivált* területet, drága pénzen eladja valamely szerencsétlen kivándorlottnak, aztán odébb áll, távolabb nyugatra megy s újra foglal.

Ilyen vándormadár volt a mi barátunk, *Obl-Dick-Mills*, kit egyébiránt inkább különé modora, vad s vadász szenvedélye visz az őserdőbe, mint a nyereszkeskedés, mert pénzre neki úgy sincs szüksége, horrendum dietu Amerikában!

Mills a már polgárosult s népesebb Pennsylvániából való, s onnét jött ő, alig maradvá egy-két évet egy helytt, futva, kitérve a civilizáció elől, mely gyors s óriási léptekkel üldözte őt mindig beljebb s beljebb az őserdőbe. Így jutott ő lassankint North-Pepin környékére az őserdőbe, de már e hely sem eléggé vad s elhagyott nyugtalan különé természetének; pütmállik már a civilizáció egy pár *lumberman* (favágó) alakjában, ki nyomorult kunyhóját mintegy félóra távolságban üté fel Log-housához; nincs már maradása, mint mondá, készül *Minnesota*-ba. Kísérje őt isten s baráti üdvözetünk szüntelen vándorlásiban, míg egy helytt majd örökre megnyugodni kénytelen. *Dick-Mills* egyáltalában egyike a legoriginálisabb embereknek, kikkel találkoztam. Vadászati szenvedélye benne a nyereszkeskedő vágyat, a „*the monny making*“ (pénzesináló) hajlamot a yankeek egyéb, s ebből következő kellemetlen tulajdonságával együtt megölte. Kora fiatalságától fogva az őserdőben élve, teljes vadonban egyesegyedül, nem bír ama számtalan igényekkel s szenvedélyekkel, melyek a civilizált ember folytonos küzdelmei. Ő becsületos, jó s nyíltszívű ember, épen olyan, milyenné a jó isten megteremtette; esze elég van, műveltsége

s modora épen nincs; egészsége, testi ereje vasból van, s dacára annak, hogy már a 70 évhez közel áll, tulajdonkép minden strapációt ő viselt közöttünk legjobban; fáradt soh'sem s mindig jókedvű volt, mint hal a vízben; ő az őserdőben volt elemében. Naiv tréfái, egyszerű, természetes humora által az egész társaságba bizonyos jókedvet, kedélyességet hozott, a mennyire utóbbi, az adott körülmények közt lehetséges volt. A kocsiban utközött mindig dalolt s megérkezve a stációra, ha még oly fáradtan is, Schneidernek elő kellett vennie a *bangolt* (guitarre) s chorust daloltatva a többiekkel, a tűz körül bőséges brandy mellett táncolt, s széles jókedve volt. Két kedvenc nótáját emlék kedvéért s a poézis magasztossága miatt feljegyzem. Az egyik egy vig bordal (illetőleg brandy-dal), s csak egy strófáját tudom, mely következő:

„I love the girls, the white and the black,
And I love the rest,
I love the girls for loving me,
But I love myself the best.“

Erre a chorus, mely ismétlődik:

„A little more cyder too,
A little more cyder sweet,
A little more cyder for mis dinner
A little more cyder too!“^{*)}

Mily hü képe ez a yankeeknak! egoista még a szerelmi dalban is.

A másik kedvenc és sokat hallott dala igen melancholikus, szomorú nótára megy, s tökéletes nonsens.

„Old aunt Drodý's, old aunt Drodý's
Gray goos dead,
She's worth shawing she is worth shawing,
To make her bed!“^{**)}

Ezután újra kezdődik. Tovább e szép vers nem megy; nagyon kár!

*) „Szeretem a lányokat, a fehéreket s feketéket;
És szeretem a többieket is.
Szeretem a lányokat, hogy szeressenek engem,
De önmagam szeretem legjobban mégis.“

Chorus: „Még egy kis mustot,
Még egy kis édes mustot,
Még egy kis mustot ebédemhez,
Még egy kis mustot is!“

NB. „Cyder“, mit én *must*-tal fordíték, nem egyéb, mint a Németországban is ismert s használt *alma-bor*. Szőlőbor Észak-Amerikában, egyes helyeket — p. o. Cincinnati vidékét s a civilizáltabb helyeket kivéve, — nincs. Nyugoton pedig csakis a brandyt (pálinkát) és ezt a „Cydert“, alma-mustot ismerik.

**) „Vén Drodý néne, vén Drodý néne,
Szürke ludja meglöglött,
Mégérdemli a fosztást, mégérdemli a fosztást,
Ágyát készíteni belőle.“

Börtön-krónika.

Első közlemény.

A világi gyásznap bejezte a forradalmi harcot, s megnyitotta a rémuralom korszakát. A szabadságharc hősei és szereplői, ha külföldre menekülniök nem sikerült, elfogattak, börtönbe vetettek, melynek ajtaja, kivált a boszus szigor első időszakában, csak a vesztőhelyre nyílt, vagy éve-kig csukva maradt mögöttük.

A haza vértanúit, kik bakó-kéztől estek el, ismeri mindenki, neveiket a kegyelet őrzi minden szivben. A foglyok hosszú sora, bár ítéleteik akkor szintén nyilvánosság elé adattak, ma már többnyire feledve; pedig szintén megérdemlik, hogy mint a házáért szenvedettek, emlegetve legyenek. Oly kort érzünk, hála istennek, mikor ezt szabaddon tehetjük.

E szomorú krónika feljegyzője Olmütz- és Josephstadtban majdnem 7 évig szenvedett; börtöntársai neveit most jegyzékben közli e lapok olvasóival, remélve, hogy akad példájának követője, ki a többi börtönökről is közlendő hasonló jegyzéket.

Mielőtt azonban börtöntársaim neveire térnék, előzményül még némi tudnivalókat kell megemlítenem.

A hazafi-erény büntetésére es. k. hadi-törvényszékek voltak felállítva Aradon, Kassán, N. Váradon, Pozsonyban, Temesvárott, N. Szébenben, Pesten, mely a fő- és központ volt. Aradon legnagyobb részt katonák felett mondatott ítélet. Pesten legnagyobb volt a foglyok száma; itt több hadbírósg is működött, s az ítéletek is legszigorúbbak voltak, kivált 1849-ben. Bécsben is történtek elítélések, sőt alkalmaslag egyes helységeken, melyektől rejtélyesen lehetett hallani. Most ezeket is napvilágra kellene hozni.

E hadi-törvényszékekben idegen auditorok és hadbírák, valószínűleg a legtöbb esetben felülről vett egyenes parancs szerint, ítélték a vádlottak élete, vagyona és szabadsága felett.

A szenvedély és boszú első rohamában az ítéletek a legszigorúbbak voltak. Sok halált kapott, s a ki kegyelmet nyert is, a kegyelem többnyire súlyos börtönbüntetésből állt. Utóbb a halálítéletek, főleg november óta, abban hagyattak, s a börtönbüntetés volt a rendes ítélet, és pedig 1—20 évig tartó, vasban vagy vas nélkül. A későbbi, ugymint az 1850—52-iki ítéletek, az előbbiekhöz aránylag e tekintetben is enyhébbeknek mondhatók.

Rendszeresített börtönök, melyekbe az elítéltek szenvedni hureoltattak, hazánkban voltak: Mun-

kács, Arad, Leopoldvár, Eszék, Pétervárad, Zára; idegen országokban, jelesen Morvában: Olmütz, a Morva vize partján, erős várral; Csehországban: Theresienstadt Königgrätz, az Elbe partján; Josefstadt az Elbe és Metau kis folyam összefolyásánál; Tyrolban Kufstein, egy sziklatetőn.

Lapok, melyek e szomorú időben a verítételek közzevetévék, valának:

„Figyelmező“ 1849. Másodévi folyam, szerkesztője Vida Károly, kiadója Kozma Vazul.

Magyar Hírlap: szerkesztője a még most is élő történettudós Szilágyi Ferenc, kiadó Kozma Vazul. Úgy látszik e lap a világi gyásztörténet után azonnal keletkezhetett, mert azon évben 39. száma jelent meg, az 1850-ik év a 40-dik számmal kezdődik.

„Pesti napló“ 1850, első évi folyam; kiadótulajdonos Császár Ferenc, felelős szerkesztő először Szencvi József, azután Bánffy Simon. Eisenfels, Emich nyomda.

„Der Spiegel“ politisch belletrisches Tageblatt. Nyomatott Landerer és Heckenastnál.

* * *

E cikk írója 1850. januártól 1852. május 27-ig volt olmützi várfogoly, így csak az azon idő alatt ott levők névsorát közölheti, mivel pedig azután is szállítottak oda foglyok, legyen szíves valamelyik fogolytárs, ki ezeket olvassa, e névsort kiegészíteni.

Midőn cikkirő 1850 januárban Olmütz-vára Katalin kapuja melletti börtönébe bezárattott, már akkor néhányan voltak ott, ezután naponként növekedett a szám, hadi, és polgári egyének oda szállásoltatása által.

* * *

Olmütz második fővárosa Morvaországban, mintegy 15 ezer lakossal, egyszersmind első rangú várerőd az osztrák birodalomban; fekszik a Morva folyó partján. A város a vár közepén van, körülvéve a vár falai és bástyái által. Most már vasúttal van összekötve Magyarországgal. Pestről Pozsonyig még 1849-ben nem levén vasút, a foglyok tengelyen szállítottak Pozsonyig, innen vasúton Olmützbe, hova rendszeren éjjel érkezett meg a foglyoszállító vonat. A fogda a Katalin nevű várkapu mellett nyúlt el, mintegy 40—50 ölnyi hosszúságban, legnagyobb szélessége alig 2 öl. Ez volt a nagyszámú fogolysereg járdahelye. A foglyok a vár ugyanazon kazamatáiban laktak, melyben

nemzetünk egyik legnemesb vértanúja, gr. Batthyányi Lajos fogva tartatott, a hol néhány évtized előtt a francia szabadsághős Lafayette is sohajtozott. A nagyobb szobákban 7—8-an, a kisebbekben 3—4-en laktak. A kisebb kazamaták szűk ablakaiból a Morva vízére és a magas bástyafalakra van kilátás, a nagyobbak sűrű vasrostélyú ablakaiból az Orsolya apácák zárdafalait láthatók. Várparancsnok ez időben Bölm nevű volt, térkapitány Schon, elég rideg, de becsületes ember.

Olmütz környéke, az úgy nevezett Hanákság, termékeny, az élelmzési cikkek olcsók valának.

* * *

Az olmützi várfoglyok névsora a fentebb említett időköz alatt.

I. Magyarok.

a) polgáriak :

Egy évre ítéltek :

1. Ottmayer Antal ügyvéd, vas nélkül.
2. Budai Sándor r. kath. kántor, és tanító, vasban.
3. Szívós János, r. kath. kántor és tanító, vasban.

Két évre :

4. Gál Tádé, eszui plébános, Komárommegyéből; fogolytársai rajzolásával foglalkozott; vas nélkül.
5. Szabó Alajos, esztergommegyei esküdt, vas nélkül.

6. Eisenfels Rudolf, nyomdatulajdonos Pestről, vas nélkül.

7. Ketterer Mihály, orvos Soroksárról vasban.

8. Szontagh Pál földbirtokos, jelenben képviselő, vasban. Ha jól emlékszem, 1850. vagy 1851-ben a „Remény“ című szépirodalmi lapban látott napvilágot, debreceni tanár Lugosi Józseftől a magyarok „Hiszek egy-je;“ erre készült elentétül Szontagh „Nem hiszik egy-je.“ Egy versszakot ide írok :

„Nem hiszek istenben, magyarok istenében,
Mert elhagyá népét legnagyobb szükségében.
Áll még a hármás bére, de csak multat jelent,
A négy folyam hátán hordoz majd idegent!
Meghalt a magyar nép testben és lélekben,
Higgyek-e istenben?!“

9. Szerdahelyi Eduárd, zongorász, vas nélkül.

10. Fidler Gyula, gyógyszerész Pestről, vas nélkül.

11. Vitai István, r. kath. kántor és tanító, vasban.

Három évre.

12. Gyöngyösi Imre, ügyvéd Pesten, vas nélkül.

13. Csóka Károly, ügyvéd Pesten, vas nélkül.

14. Zorkóczy László, birtokos, életes ember, erős jellem; vas nélkül.

15. Gallász Ignác, plébános, vas nélkül.

16. Karlovsvki Vilmos, rosnyói születésű mérnök vasban.

17. Marcel Arnold, nyitra-vicsapi plébános vasban.

18. Klacsányi Pál, életes ember Bácsból, vas nélkül.

19. Tertyánszki József, vas nélkül.

Négy évre :

20. Evva Ferenc, ügyvéd Zemplénből, vasban,

21. Majer Antal, vas nélkül.

22. Horváth Jakab, löcsei iparos, vasban.

23. Petku György, sági ó-hitű pap Temesből, vasban.

24. Fieba József, korompai sz. Nyitra megyéből, bánhidai plébános, ki a n-igmándi hadiszálláson Haynau Su'sán nevű tábornoka által előbb 50 bottal — sereznok teljesítvén e vérfagyasztó parancsot — megfenyítettett, azután várfogságra íteltetett. E kegyetlen sorsban részesült ott ugyanakkor még 3 tudományosan művelt hazafi, ha Fieba laktársam szavaira jól emlékezhetem, László József kocsai tudományos ref. lelkipásztor és két megyei tiszt, kik nem is számított botütésekkel addig verettek, míg ájtultság által öntudatlan állapotba merültek. Ez történt 1849. év július 11-én; 12-én pedig Szikszai János, csákberényi ref. lelkész, és Mansbart József, ugyancsak csákberényi r. k. plébános, alig 10—15 percig tartó kikérdezés után löpor és golyó által végeztek ki a paplaki kert tő felőli árkanál. Testük késő estig a vesztőhelyen hagyatott. A jelenben is nagy-igmándi r. kath. lel. kész és esperes, főtiszt. Mester István ur, ismételt kérelmezés után megnyerte a szerencsétlenek eltemetését, minden vallásos szertartás nélkül. Ő mindkettőt a r. kath. temetőben külön sírba temetteté. Pár év mulva t. Mansbart József sírját a kegyelet egy kökeresztel jelölte meg; Szikszai Jánosnak pedig nővére, Szikszai Zsófia, nt. Horváth Mihály lepesényi ref. lelkész és esperes nemesszivű nője emelt díszes márvány-pyramist 1860. ápril 28-án

25. Hegyi Énok, ügyvéd és birtokos Zalából, vasban.

Öt évre :

26. Balogh Lajos, zay-ugróci segédlelkész s a nagyhirű gróf Zay-család zay-ugróci jeles könyvtárának őre, ki sok érdekes történelmi cikket közölt a gazdag könyvtárból kiszabadulta után; vas nélkül.

27. Lehoczki János, életes férfi, vág-szerdahelyi plébános, vasban.

28. Pfeifer János, szent-annai plébános Aradban, szilárd jellemű, tudományos képzettségű, v.

29. Fratrius Lőrinc, bajsai plebános Bácsban, v.
 30. Volfram Ferenc, vasuti pénztárnok, v.
 31. Tassi Bela, györkényi sz. honvédtiszt, vész-
 törvényszéki ülnök, v. n.
 32. Szittyá (Sztverteczki) János plebános, v.
 33. Szilávy József, szép tehetségű és képzettségű
 férfiú, utóbb bihari főispán, volt belügyi minisz-
 teriumi államtitkár és képviselő, v.

Hat évre:

34. Zsigmondi Vilmos mérnök, v.
 35. Brunó Tamás szent-ferenci szerzetes Sz-
 Fehérvárról, v.
 36. Hatzell Márton, szikszói sz. nyiregyházi
 volt képviselő, kormánybiztos, meghalt, v. n.
 37. Pados János, duna-földvári szül., szentszéki
 jegyző Székes-Fehérvárott, komoly, tudományos
 férfiú, ki több jeles művel szaporította kiszabadu-
 lása óta a magyar irodalmat, ilyenek: a „Myrtus-
 lombok“, „Liviusra tudós jegyzetek“, v. n.

Nyolc évre:

38. Fényes Dienes, csokalyi sz. Biharban, bir-
 tokos, n.-váradai vész-törvényszéki ülnök, v.
 39. Perlaki László, tudós piarista, budai tanár,
 vas nélkül.
 40. Római Ferenc (Rómer Flóris), tudos bencés,
 pozsonyi szül., győri akadémiai tanár, a forradalom-
 ban utász-főhadnagy. Sok tudós régészeti dolgo-
 zattal gazdagítja jelenben is a magyar irodalom
 ez elhagyott ágát. Munkái: „Győri történelmi és
 régészeti füzetek“ kiadója, szerkesztője, ugyszin-
 tén az „Archaeologiai Értesítő“-nek is. „Műrégé-
 szeti kalauz“, különös tekintettel Magyarországra,
 Henszlmannal. Most tanár a pesti egyetemen
 Vasban volt.
 41. Sebesi Kálmán győri sz. csornai premontrei
 kanonok, keszthelyi tanár, felkelő tiszt, szép kül-

sejű, művelt nemesszívű, sok nyelvet értő, min-
 denkitől szeretett és becsült férfiú; v.

42. Laki Döme, keszthelyi sz., művelt, tudomá-
 nyos, nyelveket értő, nemes jellemű premontrei
 kanonok Csornáról, keszthelyi tanár, felkelő tiszt.
 A „Költészet“, „Ékesszólástan“ című jeles tan-
 könyvek írója, Lucanus „Pharsaliá“-jának pálya-
 dicseretes magyarra fordítója: vasban.

Tíz évre.

43. Szekeres György, kecskeméti sz., nádudvari
 administrator plebános Pesten. Elhalt, fogságában
 is mindig betegeskedett, gyógyítással foglalko-
 zott, becsületes, hű magyar fiú; vas nélkül.
 44. Sebestyén Gábor, csik-szerdai plebános,
 vasban.
 45. Jánosi Lajos, örökké beteges, jakabfalvi
 plebános Csikban, vasban.
 46. Rémai Károly német színész, vasban.
 47. Sillye Gábor, hajdu-böszörményi sz., azon
 város képviselője és kormánybiztos 1849-ben.
 Most a Hajdukerület főkapitánya, szép tehetségű,
 jeles készülségű, terjedt ismeretű, sok nyelvet
 tudományosan értő, azokon író férfiú. A „Kati-
 vári“ fogolylap élces szerkesztője Olmützben —
 érteve a fogdában. — Kiszabadulta után a Hajdu-
 kat érdeklő fontos művei jelentek meg nyomta-
 tásban, mint 1847-ben is.

Tizenkét évre:

48. Finta Miklós, szabadeszernyi főhadnagy
 Erdélyből Tordáról, vas nélkül.
 49. Jankó Ferenc, forradalmi duló (székely
 szó = szolgabíró) Csikból, vasban.
 50. Fodor Antal, csik-szent-domokosi plebános,
 vasban.
 (Folytatás következik).

Egy hét története.

(Febr. 21.)

(VK.) Hegyen-völgyön tánc és zeneszó. Ez a farsang pünkösdi királyságának utolsó hete: a leg-
 tarkább, a legvigabb, a leghóbortosabb. Ez utolsó
 héten volt a budai országházban az ottani torna-
 egyesület jelmezbálja, nem sok, de szép jelmezekkel;
 a protestáns bál, melyen Lónyai Menyhért — e
 szeretetreméjtő háziasszony — körül igen diszes
 vendégek gyűlt össze az evangélikusok termé-
 ben; a zenekedvelők mulatsága, e kedélyes tánc-
 estély a kis-redoutban; s ezen a héten lesz még:
 tarka-barka tornaestély a lövöldében, énekekkel,
 produkeciókkal, játékokkal; fényes udvari bál Buda
 várában, hová a királyi pár újra visszatért; bolon-

dok bálja a redoutban, az „új világ“-ban és a
 lövöldében, s végül elegáns zárpontul a képzőmű-
 vészeti társulat jelmezbálja az „Európá“-ban, hol
 ilyenkor mindig a legelőkelőbb világ találkozik,
 fényes costume-ökben, fiatal lánykák virágköntö-
 sőkben, mythológiai jelvényekkel, s a férfiak na-
 gyobbára suhogó selyem dominóknban.

Pest most éjjel táncol, nappal panaszkodik.
 Panaszának legfőbb tárgyát az képezi, hogy a
 házi urak folyvást oly hallatlanul emelik a labkért,
 hogy maholnap csak a dúsgazdagok és könnyel-
 művek fogják elviselhetni. A többi vagy kiköltö-
 zésre vagy strike-ra gondol.

Ha kérdezzük a betűszedőt: mért nem tért vissza máris munkájához, holott tétlensége nagy kárt okoz mind magának, mind az irodalomnak? azt feleli: mivel lakbérét folyvást verik fölebb, neki is több munkabérré van szüksége! S így beszél minden munkás. A szegény hivatalnok, író, honorátiór pedig — kiknek jövedelme soha sem nő, csak a kiadásuk — elcsüggedve irigylik a madarakat, kik lakbér nélkül laknak a jó természet kiterjesztett sátra alatt, s reményük horgonyát egy új hirbe vetik, mely *vasházak* építését ígéri. S valóban, miután a téglák igazi drágakövek lettek, sovárogyva várhatjuk az ily amerikai vasházakat, melyek olesók, célszerűek és szépek. A társulat, mely — mint mondják — e célra létesül, ezerek meg ezerek áldásával fog találkozni, mind azon lakosokéival, kik most apró zugaikat méregdrágán fizetve, alig tudják kiállani az új aera népboldogító áldásait.

A városi atyák — nem hiába, hogy majd mind háziurak, — mosolyognak a bajon s nem tesznek semmit elhárítására. A kormány pedig nagyszabású tervekkel foglalkozik, s e közben folyvást két-háromemeletes házakból szorítja ki a lakókat, nevelve a szállás-szükséget és lakbért.

Máskép lesz-e ezután, miután Lónyai harmincegy millió forintnyi sorsjegy-kölesönt kötött a „Bank-Verein“-nal a főváros szépítésére? — ki tudja. Talán megváltják belőle a lánchidat, építenek egy új hidat, s létesítik a folyvást emlegetett boulevardot — ez lesz az egész.

Ez a boulevard sajtószertű egy ajándok lenne. Ajándékozottak egy embernek, ki éhezik és fázik, valami remek Correggio képet: meglátják, megfogja-e köszömi? Adjatok neki azt, a mire szüksége van: meleg hajlékot és terített asztalt. Vajjon mit érne Pest lakosságának is a milliókba kerülő egyenes utcavonal: míg otthon nem bírja fizetni feleséigazott lakbérét, s úgy él, mint rabszolgája házi urának? Sokkal jobb lenne bizony házrombolások helyett kiépíteni azokat a lesüllyedt apró házakat, melyek még a belvárosban is oly bő számmal szurják a szemet, ha a múzeumnál széttekintünk, a lipót-utca végén megállunk, vagy a molnár-utcán végig sétálunk.

„Építsd föl rozzant házadat emnyi meg emnyi idő alatt, vagy kiszájtítjuk!” — ezt kellene mondani a városnak minden ily süllyedt ház birtokosához, s akkor rövid idő alatt lenne elég épület, s lenne az épületekben elégültség is, mely ma már csak háziurak, pénztözsérek és grand seigneurök termeiben található. És a te szerény födeled alatt

is, jó falusi olvasóm! ki egy-egy tájékozatlan órádban talán irigyled is tőlünk a nagy-világ élveit: Rubinstein költői zongorajátékát, melyet e napokban fogunk utoljára hallani, miután e nagy virtuóz végkép visszavonul a hangversenyzéstől; operáinkat, melyeknek most Balázsné-Bognár Vilma asszony csengő éneke ad friss érdeket; a képviselőház élénk napjait és a redout még élénkebb éjeit — nem is sejtve, hogy mindez az élvezet (ha ugyan annak mondható) mennyibe kerül a szegény pesti népnek, mely — mióta szobák helyott mindinkább lyukakba szorul — kénytelen lemondani az otthon kényelmeiről és háborítlan nyugalmaról.

Megemlítettük itt a képviselőház élénk napjait, s hozzá kell még tennünk, hogy ez az élénkség mostanában b. Eötvöst csaknem idegessé tette. Az ő budgetjét tárgyalták, de mindenről többet beszéltek, mint a tulajdonképeni budgetről; szóba jött a kath. autonomia, melytől Ghyezy Kálmán — a mint öszintén kijelenté — kevés sikert és még kevesebb jót vár; szóba jött a „szabad egyház szabad államban,” a zsidó kongresszus, a papi nőtlenség, az egyetemen kérdése, stb. A vitákban Németh Berci (a ház egyik elmés improvizátora) b. Eötvöst pláne konfundálta a római pápával, megkérve őt, hogy ajándékozza meg a kath. papságot „a női kebel virágkertjével,” vagyis prózában szólva: a családdétellel, mire még az oly öreg papok is édesdeden nevettek, a kikre nézve e virágkert már csak sohajok alléja lenne. Különbömben mind e szerteágazó viták nem haszon nélkül folytak. A kornak sok jó eszűje pendült meg bennök, s ha a strike nem állandósítja maig is az általános lapfogyatkozást: e napokban lett volna mit olvasni országszerte.

E lapfogyatkozás vasárnaptól kezdve egyik „közös ügyünk” lett Ausztriával, s ma már a bécsi lapok is ugyancsak sovány kiadásban röpültek szerteszét. Meddig tart e válság: nem tudjuk; hanem azt már tudjuk, hogy a mi magyar szédőnkét körülbelül az vitte a strike utjára, hogy „német szóra” hallgattak. Egy Raspe nevű rajnavidéki fiatal könyvkötő-segéd, a „szociál demokrácia agitátora,” mint magát szereti nevezni, hinté itt is a vérmes remények magvait. Poroszországból, hol elítélték, s Bécsből, hol üldözték, menekült ide. E napokban azonban elfogták a városligetben, s nem sokára kikísérik ez országból, melynek nem az a baja, hogy a munkást rosszul fizeti, mint teszi sok nagyobb ország, hanem hogy nincs elég munkás keze.

* (*Új magyar dalmevek.*) Bertha Sándor „A király esőkje” cím alatt operán dolgozik, melyhez a szöveget Berezik Árpád írta. Langer Viktor pedig nagyrésztben már bevégeztet egy operát „Zách Klára” cím alatt, melynek szövegét Pásztoi készítette.

* (*A nagy lakbér kellemetlenségét dkerülendő.*) egy társulat alakul Pesten a Londonban divatos vasházak építésére. Az ily házak sokkal olcsóbbak a kőházaknál s télen melegek, nyáron hűvösek, mert a vaslemezfalak között száraz homokkal töltik ki, mely igen rossz hővezető. A társulat először mintaházakat fog építeni, s ezek célszerűségétől függend, vajjon nálunk is gy felkarolják-e, mint az amerikai városokban.

* (*A sz. endrei választás*) 60 óráig tartott. A szavazás a legnagyobb rendben ment végig s összesen 4026-an szavaztak, ezek közül a baloldali jelöltjére 1924-en, s így a Deák-párt 178 szótöbbséggel győzött és Harkányi végre képviselő lett.

* (*Aláírási felhívást*) bocsát közre Orthmayr Tivadar, esanadgyházmegyei áldozár, a következő című politikai-történelmi munkára: „A horvát-szlavon-magyar határörvidék területi és szervezeti kifejlesztésének történeti vázlata, mult jelen fenállásának jogalapja, tekintettel a pragmatikai történetre, az alkotmányos államjogra, a politikai, nemzetgazdasági, ipar, kereskedelmi s általános közműveltségi fejleményekre és a magyar constitutionálismus, mint a polgárosítandó végvidék jövőjének biztosítéka.” A munka 8—10 ívet teend, s ára, mely csak a könyv átvételkor lesz postautánvét mellett lefizetendő, 1 frt o. é.

* (*A főváros szállítására*) és a Dunán építendő második hidra a kormány ugy akarja a költségeket megszerezni, hogy Bécsben 20—24 milliónyi sorsjegy-kölessön létrehozásán fúradoz. Egy francia társasággal folynak az alkudozások, mely társasághoz az osztrák földhitelintézet is hozzáállott.

* (*Halálhírek.*) Dr. Walla Ferenc, pesti jeles nő-orvos, e hó 18-ikán 57 éves korában elhunyt. Székely-Udvarhelyről pedig egy gyzászap Szerdahelyi Boros Ignác volt es, k. százados és honvédezedes f. hó 11-én történt halálát jelenti. 55 éves volt, s egykor vitézül küzdött Arad és Temesvár ostrománál, a miért sokáig kellett szenvednie. Gyászoló özvegyet s több gyermeket hagyott maga után.

* (*Szombathely városa*) iskolájának megnagyobbitására 10,000 frtot szavazott meg.

* (*A keletázsiai expedíció*) kicsi hűjja, hogy oda nem vészett. A „Donau” fregatt ugyanis a Sandwich szigetek környékén roppant zivatarnak volt kitéve. A hajó elvesztette egyik árbocát s 8 napig kormányrúd nélkül volt. Csak nagy nehezen, s ezer veszélyek közt vergődhetett be Honoluluba, hol nagy szíveséggel fogadtatt a benszülőttek által. V. Ramehama király ünnepélyeket rendez a tiszteknek. Mig a hajót kijavítják, éltelik legkevesebb 3—4 hónap; s ugy az expedíció jó még, ha ez évben megjő. Nem kell feledni, eleintén ugy volt tervezve, hogy már itt kellene neki lenni.

* (*Halálhírek.*) Dr. Oroszhegyi Józsa, kinek neve mint guerilla-vezéré oly ismeretes lett 1848—49-ben, az utóbbi időkben pedig a lapokba írt törökországi rajzokat, e hó 20-dikán Budán elhunyt. Másfél év előtt tért vissza török földről, hová a forradalom után menekült, s hol hadseregbeli orvos lett; de testileg, lelkileg megromosolva tért haza. Béke poraira!

* (*Postaváltság.*) Nagy-Várad mellett, Püspöki és Bihar között mult vasárnap este kirabolták a postakocsit s a postakocsinak elmetstették torkát. Az elrablott összeg 1700 frtra rug. A három tettes el van fogva.

* (*Larina Erdélyben.*) Remisarom febr. 15-ikén két nagy hóörgyeteg két utast eltemetett. Mindkettőt kiásták, de az egyik már halva volt, a másik pedig nem sokára meghalt.

* (*Ez is statisztika.*) Mihályiban (Zemlén) a népek 2000 forint koresmaadósága van, pedig a lelkek száma alig több 500-nál.

* (*Liba-statisztika.*) Kecskemétről évenként 93,750 darab hízott libát szállítanak Bécsbe.

* (*A jászberényi hatóság*) az előforduló számtalan verekedések által indittatva, eltöltötte a legényeknek a bittal való járást. A legények most nem járnak bittal, hanem bieskával szúrják egymást. Legközelebb is egy legényt halálosan megszúrta egyik cimborája.

* (*Világkiállítás lesz Bécsben 1873-ban.*) A tanácskozáskor most folynak ez ügyben az ottani kereskedelmi miniszter elnöklete alatt, s már megállapodtak abban, hogy a kiállítás a Praterben — Bécs városrészében — lesz, 120,000 négy-szögmeternyi területen és 40,000 kiállító számára bírand térés helyiségekkel. Az építési költséget 3,800,000 frtra teszik, ezenkívül felállításai költségre egy milliót; hivatalnokok, biztosíték, disztimények s a többire ugyanannyit, végre előre nem látott esetekre 200,000 frtot előirányoznak, ugy hogy az összes költség 6 milliót tenne.

* (*A Rothschild-családnak*) ismét halottja van. Báro Rothschild Náthán e hó 19-én meghalt Párisban.

* (*Ismét egy örökmozdony!*) Egy kolozsvári bádigos újabb perpetuum mobilét talált fel, ha igaz, a mit a „Kolozsvári Közlöny” róla ír. hogy tudmüllik műhelyében egy különös szerkezetű kerekét látott, mely liganyssulva által mindenki ráhatás nélkül forog. A földre téve megy és több font terhet elbir.

* (*Rejtélyes halál.*) Dr. Unger híres fűvészt néhány nap előtt Grácban, ágyában halva találták. Fején véres zúzás látszott, de azt hitték, hogy ágyáról zuhant le, s önmaga okozta e törést, melynek következtében meg is halt. Azonban a törvényészeki orvosok egy része kimondta az erőszakos halált, míg a másik rész haborzik. Annyi bizonyos, hogy a szobájában több felé vérvnyomokat találtak, de a szomszédos szobákban, hol a tudós férfiú családja aludt, semmi zajt nem hallottak.

* (*Jó párisi szerkesztőnek lemt!*) A „Figaro” párisi lap társulata elé terjeszté évi számadását,

melyből kitűnik, hogy 1869-ben e lap 16.239,258 példányban nyomatott, és így a múlt évit egymillió 176,772-vel multa felül. Az államnak bélyeg és postadíjban fizettek 1,045,892 frankot. Nyereség volt 419,074:87 frank és így ad 110 frank dividendát egy részvényre. Így aztán jó dolog lapot szerkeszteni!

* (*Livingstoneről*) ismét halálhír érkezett. Az afrikai partokról ugyanis egy angol hajó parancsnoka levelet intézett a „Times“-hez, melyben tudatja, hogy Livingstone, a híres utazó, Kongóban a benszüllöttek által, mert királyukat varázsszerekkel segélyével elvesztette volna, megöletett s megégetett. Ugyanezen lap e hírt már visszavonta.

* (*Bonaparte Péter herceg ügyében*) a vizsgálók be vannak fejezve, s a legfőbb törvényszék vádló kamarája elhatározá, hogy a vádolt a legfőbb törvényszékhez utasíttassék.

* (*A brassóvidéki csángó atyfiak*). Brassótól északra, a tömösi szorostól a bodzaiig, épen a határszéli havasok alján húzódik hét magyar falu: Pürkeréc, Zajzon, Tatrang, Hosszufalu, Csernátfal, Türkös, Bácsfal. A Barca másik felén, Brassótól délnyugatra, van még három: Apáca, Krizba, Ujfalu; szokásokra, nemzetiségekre, birtokviszonyokra, közigazgatási szervezetre épen társai az előbbi hétnek. Ezek együtt képezik Brassóvidék 10 magyar faluját. Nemzetiségét több századon át annyira ellenséges körülmények közt őrizte meg ez a nép, hogy csodának tekinthető annak megőrzése; nyelvben, szokásban, sok olyan ös vonást tartott meg, a melyek másunnak kivészek; és a fejlődésnek minden képességét bírja lelkében. Eredetük felől többféle vélemény uralkodik; némelyek a Királyhágón tulról jött magyar telepnek, némelyek a székely gyarmatnak tartják, vannak, a kik a moldvai csángók testvéreit keresik bennük; ők maguk egy folyamodásban, a melyet 1868. végén adtak be a közoktatásügyi magyar miniszteriumhoz, besenyő eredetűeknek vallják magukat. Abban megegyeznek mindnyájan, hogy a 15-ik század közepe tájától laknak ezen helyen. Biráuk és közigazgatási főnökeik Brassó város hasznobérleői voltak egészen a legújabb időkig, a kik mindenféle jogot és előjogot kiméltetlenül gyakoroltak felettük. Az urberiség megszűnté óta előbb osztrák becirkb képeztek; aztán visszacsatoltattak Brassó városhoz; annál törvénykeznek német nyelven; az küld számukra saját városi tanácsosai közül közigazgatási inspektorokat. Brassó város nem régebben megengedte, hogy a vidéki bizottságba két-három tagot küldjenek. Ezzel azonban a közigazgatásra csupán névleges befolyást nyertek. Pedig az a magyarság számra névze is nagyon tekintélyes. A tíz falu összes lakossága 32—34 ezer; abból 18—20 ezer a magyar, a többi román. Egyházilag, ha szabadelvűben is, de idegen nyelven, idegen szemlemben kor-

mányoztatik ez a nép; minthogy evangélikusok, az erdélyi evang. superintendentiához tartoznak; az pedig egészen szász. Nem is látott a tíz falu népe nagy Lajos király óta egyházi körrendeletet magyar nyelven. Ilyen felsőbbbségek alatt aztán nem is fejlődött ebből a népből semmiféle értelmiség. Egy két pap, egy-két jegyző most kezd az ő fiaikból telmi ki; papot rendszeren vagy a magyarországi evangélikusok közül, vagy olyan szászt kaptak, a ki tudott valamit magyarul; jegyzőik nagyobbra Brassó fiaiból teltek ki. A tanítótság nem olyan kapós, arra alkalmazzák egy-egy református székely embert is. Nem csoda-e, ha ilyen körülmények közt ez a nép megőrizte nemzetiségét? És nem roppant veszteség-e az összes nemzeti és országos műveltség névze, hogy ebből a tehetséges népből, a viszonyok nyomása alatt oly kevés értelmiség fejlődhetet? Dacára elhagyatottságának, dacára azon körülménynek, hogy rendkívül szűk határra vannak szorítva, ez a nép mégis sokat tett nemzetisége fenntartására. Temploma van, egyet kivéve, minden községben; abban is épül már; iskolát pedig olyat állított minden községben, hogy messzeföldön ritkítják párjakat vármegyei helyeken, — és mindazt önmegrovás útján a nép, idegen segítség nélkül. Erdészetből, baromternyésztésből, gazdag szász községek földjeinek részben művelésből tartják fenn magokat a jó csángók, és közédjajkura többet áldoznak, mint nagyon sok, terjedelmes határon duskáló község.

* (*A méhszűrást*) általában veszelý nélkülnek tartják, s komoly következmények csak akkor jönnek elő, ha egész méhraj támad meg valakit. Dr. Thompson mégis egy angol lapban három esetet ír le, midőn egy 58 éves, továbbá egy 50 éves egészséges férfi, és egy 64 éves nő egyetlen méh csípése folytán meghalt. Mindhárom esetben a szurás és halál közt alig telt el 15 perc. Boncolás egy esetről sem fordult elő, mit azonban dr. Th. feleslegesnek is tart; ily esetek oka csak jelentéktelen vérfertőzés lehet, melyet a boncolás nem tüntet ki.

* (*Kholera Oroszországban*). Sz. Péterváron a kholera kitört. Kiew- és Tulában pedig már csökenőben van. Orelban nov. 17-dike és dec. 9-dike közt 92 kholeraeset fordult elő, melyek közül 45 végződött halállal.

* (*Tengeraltai új távirtdák.*) Kandia, Cyprus, Samos, Rhodus és az Archipelagus minden szigete tengeraltai sodrony által fog Konstantinápolylyal stratégiai szempontból összeköttetni.

* (*Angriában az utóbbi választások.*) hivatalos adatok szerint, 35 millió frankba kerültek, azaz minden parlament szék 60 ezer frankba. Ez kitesz 300 kilo ezüstöt, tehát 2—3-szor többet, a meny nyit maga a követjelölt nyom. De ez csak közép számítás. A north-durhami két ível 675,000 frba került, azaz egy : 337,500 frankba. Tehát 200 kilo aranyból több a két ível, melyre három jelölt volt.